

ANOTACIONS DE JAUME ROIG SOBRE RODERIC DE BORJA,
JOAN ROÍS DE CORELLA I ELL MATEIX

Josep Guia i Marín
Universitat de València

Una de les tasques més assíduament exercides pel ciutadà valencià Jaume Roig fou la d'administrador d'hospitals, que desenvolupà de forma sobreposada a la de metge encarregat de tenir cura dels interns, la qual cosa era un "cas insòlit en l'època" (Rubio Vela 1983b: 142). Roig tingué aquestes dues funcions a l'Hospital d'En Clapers i a l'Hospital dels Innocents. El primer va ser fundat pel ric mercader i terratinent Bernat Clapers, a començament del segle XIV, per a malalts pobres, i depenia dels jurats de la ciutat (Gallent 1980; Rubio Vela 1983a). El segon, creat a començament del segle XV per a l'atenció dels folls i orats, era dirigit per un conjunt de deu diputats, prohoms de la València de l'època, que no podien ser nobles ni eclesiàstics ni juristes (Gallent 1980; Simbor 1996).

Administrador (1450-1477) i metge (1450-1478) de l'Hospital d'En Clapers

Els jurats de València nomenaren Jaume Roig administrador de l'Hospital d'En Clapers el 4 de maig de 1450, en substitució d'Antoni Pellicer, jurat, cunyat de Roig, que n'havia renunciat perquè "per lurs affers e negocis no y podia entendre".¹ Aquesta administració, que Jaume Roig exercí fins al juny de 1477,²

¹ Contràriament al que s'ha dit i repetit, el càrrec de jurat no era incompatible amb el d'administrador d'un dels hospitals dependents del municipi, com tindrem ocasió de comprovar-ho en la documentació conservada.

² Normalment s'ha dit que Jaume Roig conservà l'administració de l'Hospital d'En Clapers fins a la seva mort, esdevinguda el 5 d'abril de 1478, però Mercè Gallent (1980: doc. 51) va donar a conèixer el nomenament del ciutadà Joan Alegre com a administrador de l'Hospital, el 30 d'octubre de 1478, i en tal document es diu que l'administrador anterior era el ciutadà Miquel Capmanyas, "el qual fon elect per los magnífichs jurats de la dita ciutat a nou de juny del any Mill CCCC LXXVII". Efectivament, consultats els Manuals de Consell en aquesta data (A-41, f. 17), consta la renúncia de Roig, potser induïda pels jurats, i la seva substitució per un dels jurats: "Considerant que lo magnífich mestre Jacme Roig, ciutadà de València, mestre en arts e medicina, sia estat administrador, de lonch temps ençà, del Espital d'En Clapers, e ara de bon grat, poch ans de fer lo present acte, segons los dits magnífichs jurats dien, en lurs mans haja renunciat a la dita administració. (...) en unitat e concordia elegeixen en espitaler eo

implicava, a més d'altres obligacions, portar els llibres de comptes anuals (entre l'1 de juny i el 31 de maig següent) i presentar-los a l'aprovació dels jurats. Rubio Vela (1983: 141) ha calculat que “degué haver-hi, per tant, un total de vint-i-vuit llibres d'aquest tipus, escrits pel mateix Roig: el primer, de 1450-51, i el darrer –que quedaria incomplet–, de 1477-78. Tanmateix, sols n'han arribat tres fins als nostres dies: els corresponents als anys 1452-53, 1460-61 i 1462-63, és a dir, els que feien 3, 11 i 13 de l'administració del nostre autor”.³

Tal com ja ho va posar de manifest Serrano Cañete (1883: 536) i ho ha comprovat Rubio Vela (1983b: 142-143), pocs dies després d'haver estat designat administrador, els jurats varen nomenar Jaume Roig, el 27 de juny de 1450,⁴ metge visitador dels malalts de l'Hospital d'En Clapers. Aquesta funció, que possiblement va continuar exercint de per vida, li suposava el cobrament de 150 sous anuals, que ell mateix es pagava, segons consta als tres llibres conservats, en l'apartat “Dates en salaris e altres càrrechs ordinaris”:

Llibre de 1452-53:

Item, fas data, eo, ves mi, me recipienti, CL sous, e són per la penció acostumada pagar per les visitacions de cassos de fisicha per mi, e altres per mi, fetes per tot lo present any

CL ss

Llibre de 1460-61:

Item, paguí, eo, ves mi, me recipienti, per les visites per mi fetes en los malalts e criatures del spital, CL sous, e faç-ne la present scriptura de mà pròpia

CL ss

administrador del dit Espital al magnífich en Miquel Cammanyas, ciutadà, company lur en lo ofici de la juradaria en l'any present” (en una altra ocasió transcriurem complet aquest document inèdit). Hi ha el precedent de l'avi de Jaume Roig, el notari Pere Roig, al qual els jurats hagueren de remoure de l'administració de l'Hospital de Sant Llätzer per decrepitud i vellesa (Almiñana 1999: 1026).

³ Vista la nota anterior, el llibre de 1477-78 ja no va ser escrit per Jaume Roig. Els tres llibres conservats es troben a l'Arxiu Municipal de València.

⁴ En aquesta mateixa sessió de 27 de juny de 1450, els jurats nomenaren Jaume Roig com a *desospitador* (encarregat de fer dictàmens de tipus forense): “per mort del honorable Ramon de Fachs, provehiren de offici de desospitació de qualsevol malalties, lo qual tenia lo dit honorable mestre Ramon, al honorable Jacme Roig, mestre en medicina, absent” (Serrano Cañete 1883: 536; Gallent 2000: 22).

Llibre de 1462-63:

Paguí, eo, ves mi, me recipienti, per les visites físicals per mi fetes, per mon acostumat salari, CL sous. Son content per la present scriptura de mà mia feta

CL ss

A més d'aquestes anotacions, ja conegudes, en transcriurem d'altres, corresponents als apartats dedicats a la compra de vi, en molts assentaments dels quals no figura el nom del proveïdor o només s'hi menciona el procurador de l'Hospital:

Llibre de 1460-61:

Item, rebí a XX de deembre del meu vi, V càrregues al dit for. Paguí LI sous VIII diners

LI ss VIII

Item, a XVIII de febrer rebí del meu vi, V càrregues a X diners. Paguí XXXXII sous VI diners

XXXXII ss VI

Item, a XVIII de abril rebí del meu vi, V càrregues a X diners cànter. Paguí

XXXXII ss VI

Item, rebí a XIII de may del meu vi, V cànters al matex for. Paguí

XXXXII ss VI

Llibre de 1462-63:

Rebí del meu vi XXXXI cànters 1 terç de vi a XII diners cànter. Paguí

XXXXI ss IIII

Així doncs, veiem que Jaume Roig, a més de metge i administrador de l'Hospital, també n'era proveïdor de vi, la qual cosa es repetirà a l'Hospital dels innocents.⁵

⁵ No eren els hospitals els únics llocs on col·locava la seva producció vinatera: El 13 d'octubre de 1473, Jaume Roig cobrava 126 sous 10 diners de mans de Pere Garró, tresorer de la Batlia general, per trenta-un cànters i mig de vi "que de aquell són stats comprats per ops de trametre a la magestat del senyor rey, a la ciutat de Barchinona" (Villalmanzo 1999, 127). Segons consta a l'inventari dels béns de Jaume Roig, aquest era propietari de diverses vinyes i mallols i tenia un celler ben bastit (amb "cubs, gerres, folladors, botes e altres hostilles") al carrer de Na Mascona, parròquia de Sant Joan (Chiner 1993-94: 211-225).

Els llibres de comptes eren la plasmació final d'un munt de gestions i activitats prèvies realitzades per l'administrador o sota la seva direcció, com ara compres i pagaments, rebuda de donacions, contractes d'obres, etc. Així mateix, i sense perjudici de la figura del procurador de l'hospital, la feina d'administrador també implicava, sovint, haver de representar l'hospital en transaccions comercials que requerien acta notarial; així, per exemple, als protocols del notari Berenguer Cardona, el 27 de març de 1470, Jaume Roig, en tant que procurador de l'Hospital d'En Clapers, ven una casa a Antoni Martí, comerciant en blat, per nou lliures (Almiñana 1990: 1112-14). També el trobem, representant l'Hospital, en un acte notarial del notari Vicent Pedro, el 24 de novembre de 1475, on figura com a testimoni un "Jacobus Roig, studens".⁶

Diputat (1452-1478), administrador (1459, 1469, 1470, 1472) i metge (1464-1466, 1468-1478) de l'Hospital dels Innocents

Jaume Roig va ser diputat de l'Hospital dels Innocents des de 1452 fins a la seva mort, i va ser-ne majordom els anys 1459, 1469, 1470 i 1472; els dos primers com a titular i els altres dos com a regent per un altre dels deu diputats. La majordomia, que consistia a tenir cura de la gestió diària de l'hospital, era anual i rotatòria entre els diputats, per dècades (al primer, els anys acabats en 0; al segon, els anys acabats en 1; etc.), i el majordom havia de donar compte de la seva administració, a la fi de l'any, al conjunt dels deu diputats. A Jaume Roig, a part de la funció col·legiada, li corresponia la majordomia dels anys acabats en 9, per la qual cosa són de la seva mà els llibres d'administració dels anys 1459 i 1469. Tanmateix, també són escrits per ell els llibres de 1470 i 1472, ja que, en 1470, va accedir a regentar la majordomia en substitució de Lluís Bou i, en 1472, en substitució de Pere Bou, els quals eren altres dos diputats que devien tenir ocupacions més importants.⁷ En aquests quatre

⁶ Arxiu de Protocols de València (APV), notari Vicent Pedro, 25222.

⁷ L'any 1460, Lluís Bou ja havia estat substituït com a administrador, en raó de ser jurat, per Joan Andreu, un altre dels deu diputats de l'Hospital. Segons les informacions de Salvà (1934) i Pont (2005), Lluís Bou era germà del primer senyor de Callosa, Guerau Bou, el qual va comprar el senyoriu l'any 1445; Pere Bou era el fill primogènit de Guerau i fou el segon senyor de Callosa (1459-1480). Per cert, que al *Llibre d'administració de l'Hospital d'En Clapers de 1452-53*, hi ha una altra dada relativa a la relació entre Guerau Bou i Jaume Roig, segons

llibres, hom pot apreciar-hi la dedicació i la meticulositat que Jaume Roig hi va esmerçar.⁸

Jaume Roig també fou el metge titular de l'Hospital dels Innocents, del 1464 fins a la seva mort, exceptuat l'any 1467 en què ho fou mestre Bartomeu Martí, que hi havia estat metge titular entre 1436 i 1463 (Rubio Vela 1983b: 145-146).⁹ Així, són de la mà de Roig els pagaments fets, en l'apartat "salaris", a Bartomeu Martí (llibre de 1459) i a ell mateix (llibres de 1469, 1470 i 1472):

Llibre de 1459:

*Primerament, paguí al honorable Bertomeu Martí,
mestre en medicina, per visitar los sants innocents,
V lliures, per son salari acostumat*

V lliures

Llibre de 1469:

Paguí a mi, Roig, mon acostumat:

V lliures

Llibre de 1470:

Paguí al metge físic del spital:

V lliures

Llibre de 1472:

Al Roig de mal pe (sic)

V lliures

Segons ha observat Rubio Vela (1983b: 146), gràcies al pagament del salari corresponent a l'any 1478 es pot confirmar la data exacta de la mort de Roig, ja que el majordom d'aquell any hi va anotar: "Fas data que he donat al magnífich mestre Jaume Roig, per son salari del temps que visqué, que foren tres mesos e cinch jorns, com passàs de aquesta present vida a cinch de abril..."¹⁰

l'anotació d'aquest: "Paguí al senyor en Guerau Bou, mercader, XXXVIII sous per XIII barcelles de forment que de ell foren comprades a VI sous per faneca".

⁸ Aquests llibres es conserven a l'Arxiu de la Diputació de València.

⁹ Una qüestió pendent d'aclariment és per què Bartomeu Martí deixà de ser el metge titular de l'Hospital entre 1464 i 1466, tornà a ser-ho el 1467 i hi fou substituït definitivament el 1468.

¹⁰ Una referència ben coneguda de la mort de Jaume Roig és la continguda al *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim*, en un apartat dedicat a donar notícia de morts esdevingudes entre 1476 i 1478: "Dimecres, primer dia de abril, mestre Jaume Roig, metge, e mossèn Lois

A continuació veurem altres aspectes dels quatre llibres de majordomia escrits per Jaume Roig, especialment els relacionats amb la compra de vi, el pagament de sermons i una donació extraordinària.

Al llibre de 1459,¹¹ s'hi consigna l'estat de comptes rebut del majordom de l'any anterior, aprovat pel conjunt dels diputats, i totes les "rebudes" ("censals recaptats", "ofertes i acapts trobats en la caixa i fora la caixa", "lloguers dels alberchs", "rebudes extraordinàries"...) i "dates" ("en compres de forment", "en compres de vi", "en compres de carn", "en pex i altres companatges", "en compres de lenya, "en compres de oli", "en diversos forniments", "en compres de draps per lo vestir dels ignocents", "en càrrechs ordinaris", "en salaris", "en obres"...) que hi tingueren lloc al llarg de l'any. Les darreres "dates" del llibre són les despeses relatives a dos àpats, el de la celebració de la Passió, "per la caritat del lavament dels peus lo dijous sant", i el de final de l'any, "per la col·lació dels comptes".

Pel que fa a la despesa en vi, --bona medicina--, llegim de la mà de Roig: "han begut los pobres en aquest any CCCCLVIII cànTERS i mig". Un dels dos assentaments de la partida d'aquell any 1459 (en l'altre no hi consta el nom del proveïdor) diu així:

Primerament, fon rebut en la present Casa dels

Mascó, ab altres que tenen heretats, anaven a veure los açuts de les céquies, e passat Benimàmet lo mestre Jaume se aturà e volch descavalcar per orinar; e al descavalcar (yo crech que la poplexia regna), ell caigué de la mula, e donà tan gran colp que no es poch levar. Mossèn Lois Mascó e tots los que eren allí, ab gran afany, tornaren-lo a Benimàmet e de continent tengué la llengua grossa, que parlava ab gran afany. En la nit, en una sària ab palla, fonch aportat a València en la sua casa. Lo dissabte en la nit, a llll del dit mes de abril, pagà lo deute de natura. *Anima eius requiescat in pace. Amen*" (Sanchis Sivera ed. 1932: 409-10). En publicar el testament de Jaume Roig, el dia 8 d'abril, el notari Narcís Vicent anotà com a data de defunció el 5 d'abril (Chiner 1993-94: 210).

¹¹ A la pàgina inicial del llibre, hi ha la ja coneguda anotació en què Jaume Roig anuncia la seva absència de València, durant un temps indeterminat al llarg de l'any, per fugir de la pestilència de la ciutat. Sabem, per altres documents, que marxà a Callosa, a casa de Guerau Bou, al qual assistí en la seva mort, esdevinguda durant la segona quinzena de setembre d'aquell any 1459. El 2 d'octubre, quan el notari Ambròs Alegret publicà el testament de Guerau Bou, Jaume Roig ja havia tornat a València. A la darrera pàgina del llibre de 1459, datada el 21 de febrer de 1460, Jaume Roig i Francesc Gili (que havia estat elegit per substituir Roig en la seva absència) reten els comptes de l'any. Tot el llibre, però, és de mà de Roig.

Pobres i Sants Ignocents, del propi vi del susdit Jacme Roig, a V de febrer, llll càrregues. Item, a XVII de març, llll càrregues. Item, a X de abril, llll càrregues. Item, a II de may, llll càrregues. Item, a XVII de may, III càrregues. Item, a XXXI de may, III càrregues. Item, a XXI de juny, llll càrregues. A for de XII diners per cànter, com sien CCLXVIII cànters i mig, és per tot XIII lliures VIII sous VI diners, dels quals se fa data.

XIII lliures VIII ss VI

En l'apartat "càrrechs ordinaris", n'hi ha un relatiu als sermons fets durant l'any, que reproduïm com a element de comparació amb anotacions posteriors:

Item, paguí al susdit mossèn Bernat [Rodrigo], per la caritat per ell bestreta i donada als reverends preycadors per XXXVIII sermons fets en aquest any en la Casa, donat a cascú III sous, i encara per la caritat donada als qui cantaren los paçis, V sous. Per tot, VII lliures II sous, dels quals se fa data.

VI lliures II ss

Al llibre de 1469, Jaume Roig fa constar de bon començament els noms dels deu diputats de l'hospital,¹² la relació dels malalts i un índex de tot el llibre, el qual llibre és molt semblant al de deu anys abans, fins i tot en la partida del vi:

Dilluns, a XXIII de giner, comprí i rebí dins lo spital VIII càrregues, són LXXXIII cànters. A III de març, VIII càrregues i mija, són LXXXVIII cànters. Dimarts, a XI de abril, X càrregues i mija, són CVIII cànters i mig. En aquests IIII meses s'és begut en la casa CCLXXX cànters, tots del meu vi propi, a I sou lo cànter, fas data:

¹² Els deu diputats del 1469, "segons lo ordre que los honorables primers fundadors per als a ells successors ordenaren", eren: Lluís Bou, Guillem Çaera, Pere Bou, Bernat de Panyarroja, Tomàs Sorell, Macià Alegre, Jaume de Fax, Miquel Carbonell, Galceran Clavell i Jaume Roig.

Dimecres, a XVIII de octubre, rebí del meu vi IIII càrregues. A VII de deembre, V càrregues. A XVIII de deembre, III càrregues. A XXVIII de deembre, V càrregues. Són CLXXV cànters i tots costen al dit for, hu ab altres. Paguí VIII lliures XV sous VIII diners. En aquests IIII meses són beguts al spital CCLXV cànters.

VIII lliures XV ss VIII

Les despeses de “sermons” apareixen consignades en una partida específica, controlada directament pel majordom i no a través de la intermediació d’un dels capellans de la Casa (com era el cas de mossèn Rodrigo, deu anys abans):

<i>Giner, VI sermons</i>	<i>XVIII ss</i>
<i>Febrer i tota la Quaresma, diumenges i festius</i>	<i>II lliures XVIII ss VI</i>
<i>Abril, dos sermons</i>	<i>VI ss</i>
<i>May, V sermons</i>	<i>XV ss</i>
<i>Juny, dos</i>	<i>VI ss</i>
<i>Juliol, III</i>	<i>VIII ss</i>
<i>Agost, quatre</i>	<i>XII ss</i>
<i>Setembre, tres</i>	<i>VIII ss</i>
<i>Octubre, tres</i>	<i>VIII ss</i>
<i>Noembre, quatre</i>	<i>XII ss</i>
<i>Deembre, V sermons (lo dels Ignocents, X ss). Per tots</i>	<i>I lliura II ss</i>

Al llibre de 1470, a continuació dels noms dels deu diputats, Jaume Roig posa la diligència per la qual ell es fa càrrec de l’administració en substitució de Lluís Bou. Després, hi ha la relació d’interns (entre els quals, Llorencet), l’índex de les “rebudes”, l’assentament detallat d’aquestes, l’índex de les “despeses” (“Avall seran continuades les despeses, cascuna en sa carta”), l’anotació detallada d’aquestes i la diligència final de presentació del balanç a l’aprovació del conjunt dels diputats. Entre les “rebudes”, hi ha consignada amb un punt d’ironia la “bella quantitat” neta, ben esquifida, obtinguda en la recaptació per la

ciutat de les estrenes nadalenques, després de descomptades les despeses del berenar dels innocents recaptadors:

Rebí a Nadal, acaptats per la ciutat, en comptants, II lliures VI sous XI diners, deduhit lo acostumat: als pans beneyts, XIII ss XI d; per dos cabrits, X ss VI d; per XVII torrns, III ss VI d; per hun cànter moschat, III ss; al forn, III ss; al moliner i traginers, III ss. Per tot, XXXVIII ss VI d. Restà net bella quantitat VIII ss V d.

VIII ss V

Quant a la despesa en vi, a més d'assentaments corresponents a altres proveïdors o sense menció del proveïdor, Jaume Roig continua comprant-ne del seu:

*A XI de agost, LI cànters 2/3, a II sous, del meu vi.
Paguí CIII sous III diners*

V lliures III ss III

Paguí a V de octubre del meu vi L cànters a XX diners cànter, III lliures III sous III diners

III lliures III ss III

Paguí a XXVII del matex, del meu vi, per LX cànters del dit for, V lliures

V lliures

Paguí a XVI de noembre, del meu vi, LXXII cànters 1/3, a II sous cànter, VII lliures III sous VIII diners

VII lliures III ss VIII

I clou el balanç de compra de vi amb l'anotació següent: "Han begut los sants pobres en aquest any DCCCCLI cànters 2/3".

A la pàgina dedicada a la despesa en "sermons", a més dels pagaments dels sermons ordinaris i dels de la Quaresma, els quals havien estat avançats per un dels capellans de la Casa, trobem la menció explícita del predicador que predicà en la festa dels Innocents:

Paguí al venerable mossèn Pere Navarro, per les caritats per ell distribuïdes als venerables sermonadors que han preycat en la capella de la Casa XXXV dies, per cascun dia III sous.

V lliures V ss

Paguí al susdit, per les caritats per ell donades per los sermons de la Quaresma, II lliures XII sous VI diners.

II lliures XII ss VI

Paguí al venerable mestre Johan Roïç Corella, que preycà solempnament lo dia de la festa dels ygnocents, X sous.

X ss

Aquesta és la primera i única relació documentada que tenim entre Jaume Roig i Joan Roís de Corella, el primer fent d'administrador contractant i el segon de mestre en teologia contractat. No sabem si el predicador del dia dels Innocents de l'any anterior (1469), que cobrà igualment els deu sous estipulats, va ser també mestre Corella, de qui deia Bernat Fenollar, al sentit positiu d'una cobla de dos senys: "Un altre sent Pau, / oint-vos, contemple. / Quan vós sermonau, / alegra's lo temple".¹³

El llibre de 1472 té la mateixa estructura que el del 1470. Al començament, figura la relació d'interns homes ("Foren trobats los ygnocents mascles següents") i la de dones ("Les ygnocentes dones són les següents"),

¹³ Aquesta és la tercera dada documental concreta sobre l'activitat sermonària de Joan Roís de Corella. La primera la va trobar Pasqual Boronat (1897: 116) a l'Arxiu de la Seu de València: el 4 de juliol de 1489, fou publicada la indulgència atorgada pel Papa per a la fàbrica de l'altar d'argent de la Seu "per lo reverend mestre Johan Roïç de Corella, mestre en sacra theologia, qui lo dit dia en la Seu sermonà". La segona és continguda a l'acta notarial de col·locació, l'1 de maig de 1494, de la primera pedra per a la construcció del nou Hospital General de València, en terrenys contigus a l'Hospital dels Innocents, en la qual acta es recullen les paraules dels diputats d'aquest Hospital: "recordant-se aquells moltes e diverses vegades ésser estat pricat e amonestat per alguns mestres en sacra theologia en les trones de les sglésies parrochials de la dita ciutat, e senyaladament al reverent mestre Johan Roíz de Corrella, mestre en sacra theologia, la gran fretura e necessitat que en la dita ciutat és de hun spital per obs de acollir en aquell los pobres, malalts e mendicants" (Guia 2002: 177). Per a fer-se una idea dels sermons de mestre Corella, hom pot llegir la *Visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia* (Wittlin 1995) o els capítols 403 i 468 del *Tirant* (Guia 1996: 147-180). No s'han de donar per perduts tots els sermons de Corella.

amb els noms com eren coneguts a la casa: “Jaumet”, “Llorenset”, “Miqualet”, “Joanico”, “Lo sermonador”, “Lo flamench”, “Canta la rana”, “Del nas gros”, “La reina de Portugal”, “La reina de Sueca”, “Castellana gran”, “Francesa”...

En l'apartat dedicat a “rebudes extraordinàries”, Jaume Roig ens informa de la visita i donatiu que el vicecanceller de l'Església i bisbe de València, Roderic de Borja, resident a Roma, va fer a la Casa dels Innocents l'11 de juliol de 1472,¹⁴ durant la seva estada a la ciutat (del 21 de juny al 31 de juliol), com a llegat del Papa per als regnes hispans:

Lo reverendíssim Sr. Don Rodrigo de Borja, llegat i vicecanceller de Cort Romana i bisbe de València, vench a veure la casa i, dada cantant sa benedicció, per sa devoció llexà sobre lo altar C reals, i dos que donà a Llorenset. Disapte, a XI de juliol. És per tot

VII lliures 13 ss

Per cert, Llorenset, que era un dels interns, com hem vist, no va poder gaudir dels dos reals que li havia donat el vicecanceller de l'església de Roma: Jaume Roig els requisà per a la bossa comuna, ja que les 7 lliures i 13 sous que anotà d'entrada equivalen (a raó de vint sous per lliura) a 153 sous, els quals (a raó de sou i mig per real) fan 102 reals, exactament. L'innocent de Llorenset, doncs, sembla que va passar la mà per la paret.

Quant a les compres de vi d'aquest any, no figura el venedor en cap dels 22 assentaments que n'hi ha, només els cànters i les quantitats pagades. Pel que fa al pagament de sermons, hi són esmentats els sermons ordinaris, l'extraordinari de la festa dels Innocents (pagat amb deu sous), els de la Quaresma, de Divendres Sant i sant Macià, i els dos “pasis” de Rams i Dijous Sant, sense mencionar cap predicador en concret.

¹⁴ Al *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim* (Sanchis Sivera ed. 1932: 368-72) es dona notícia detallada d'aquesta estada a València de Roderic de Borja –l'única que va fer, després de marxar a Roma, vint-i-tres anys abans–, i es mencionen les visites a la Casa dels Innocents i als convents de la Trinitat i de Santa Clara. En el primer cas, s'hi descriu la solemne comitiva, la festa i l'ornamentació dels carrers per on passà: Tapineria, dels Argenters, Porta Nova, Nou de n'Abat, Pelleria, Trenc, plaça dels Mercat...

Anotem així mateix uns pagaments, en l'apartat de "dates extraordinàries" d'aquest llibre de 1472, fets a dos personatges coneguts del món de les finances i les corredories de la València de l'època:

Al magnífich en Andreu Gaçull, clavari dels creadors de don Ugo de Cardona. Ha hi albarà de sa mà, a XVI de setembre. *II lliures V ss*

Al sus dit magnífich clavari, per la raó matexa, VII lliures X sous. Albarà a XXVI de noembre. *VII lliures X ss*

Al magnífich en Lloís de Santàngel, clavari dels creadors de Adamuç, I lliura III sous. Albarà de sa mà, a XXV de març. *I lliura III ss*

També hi ha una anotació curiosa, referida a mossèn Lluís Mascó: "Donà lo magnífich mossèn Lloís Masquó hun sach de candel per a la Setmana Santa, com és acostumat perquè mol al seu molí lo present Spital".¹⁵

Als quatre llibres de majordomia escrits per Jaume Roig, en l'apartat de despeses en diversos forniments, hi ha unes anotacions sobre la compra de palla, que paga la pena reproduir i comentar:

Llibre de 1459:

Item, paguí a Jacme Roig, llaurador, II lliures per LXXX fexos de palla de ell comprats, a VI diners. *II lliures*

Llibre de 1469:

Paguí a mi matex per LXXXIII arroves de palla, al dit

¹⁵ Aquest Lluís Mascó podria ser el mateix que acompanyava Jaume Roig el dia del seu accident mortal. Segons F. Ferrer i Bigné (1873: 31), el Lluís Mascó del passeig a Benimàmet era canonge de la Seu, fill de misser Domènec Mascó. Martí Grajales (1927: 406) reprèn aquesta identificació i afegeix que també era ardiaca de Morvedre, que tenia dos germans, Guillem i Francesc, i que va morir en 1528. Potser fóra més raonable pensar que l'acompanyant de Jaume Roig era el cavaller Lluís Mascó, major de dies, elegit jurat el 1474, més que no pas el canonge, que morí 50 anys més tard que Roig, ni el cavaller Lluís Mascó, menor de dies, elegit mostassaf el 1478 i jurat el 1481 i 1482, probablement fill de l'altre cavaller homònim i segurament prou més jove que el septuagenari Roig.

for de V diners.

I lliura XVIII ss VII

Llibre de 1470:

Paguí a'n Jacme Roig, llaurador, per LXXXXI arroves de palla de ordi, a VI diners arrova, II lliures V sous VI diners.

II lliures V ss VI

Llibre de 1472:

Per CX arroves palla de ordi, a'n Jacme Roig, de Marchalena, a VI diners arrova.

II lliures XV ss

Per XXXX arroves, al matex en Jacme Roig, a VI diners per arrova.

I lliura

A la vista d'aquestes anotacions, cal preguntar-se si es tracta sempre del mateix Jaume Roig, ja que en dues ocasions hi figura com a llaurador.¹⁶ Caldria veure, ara encara més, si els altres majordoms també compren palla a un Jaume Roig, i quin tractament li donen.

Tal com hem observat abans, també la majordomia de l'Hospital dels Innocents implicava tot d'altres activitats més enllà de la materialitat de la confecció dels llibres de comptes. Entre aquestes, l'actuació com a representant de l'hospital, davant notari: el 9 d'agost de 1469, als protocols de Joan Monfort (Chabàs 1905: 433); el 23 de març de 1471, als protocols de Vicent Pedro (APV, 25229); el 23 d'abril de 1472, als protocols de Joan Esteve, on un dels testimonis és un altre Jaume Roig, estudiant i ciutadà (Almiñana 1990: 1116); el 6 de novembre i el 4 de desembre de 1472, als protocols de Narcís Vicent (Chabàs 1905: 434). I encara actuava Jaume Roig com a procurador de l'hospital, sense ser-ne majordom, l'11 de febrer de 1474 i el 13 de novembre de 1477, als protocols de Narcís Vicent (Chabàs 1905: 434).

¹⁶ El metge Jaume Roig era propietari de terres de conreu a les partides de Marxalenes, Petra i Soterna, tal com consta a l'inventari dels seus béns (Chiner 1993-94: 211-225). El Jaume Roig, llaurador, també figura al *Llibre d'administració de l'Hospital d'En Clapers de 1452-53*: "Item, comprí e rebí de Jacme Roig, llaurador, mig cafís de forment a VI sous. És per tot XVIII ss". El més probable és que es tracte de dues persones homònimes, però les dues amb terres a Marxalenes.

Potser fóra interessant consultar la resta de llibres de l'administració de l'Hospital dels Innocents, per veure si els altres majordoms continuaven comprant vi de Jaume Roig, per a la bevenda, i contractant Joan Roís de Corella, per a la predicació de la festa gran. De fet, a tall d'escandall, resulta que Galceran Clavell, regent de l'administració de l'Hospital en l'any 1471, en substitució del mestre racional Guillem Çaera,¹⁷ també li comprà bons càneters de vi a Jaume Roig; quant als sermons, no hi apareix mencionat cap nom de predicador. En qualsevol cas, aquests altres llibres contindran segurament anotacions d'interès cultural i social, a més de l'econòmic, que ens poden ajudar a copsar més fidelment la vida i la significació social dels personatges implicats i la realitat d'aquella València de la segona meitat del segle XV.

Metge de l'Hospital d'En Bou, del convent de Predicadors i del convent de la Trinitat

Jaume Roig, a més de metge titular de dos hospitals importants de la ciutat, també va fer de metge en un tercer, el d'En Bou, el qual havia estat fundat per Pere Bou, l'any 1399, per a pescadors, a Russafa. L'Hospital era administrat pels descendents de Pere Bou. Així, el seu nét Guerau Bou en fou administrador fins a la seva mort, l'any 1459, i el substituï el seu germà Lluís (Salvà 1934: 296). Per les disposicions testamentàries de Lluís Bou, coneixem que Jaume Roig era el metge visitador de l'Hospital d'En Bou, ja que Lluís Bou deixa a Jaume Roig, al testament de 30 de març de 1466, "vint e cinc lliures,

¹⁷ Melcior Miralles, molt probable autor del *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim*, dedicà dues pàgines a Guillem Saera i el deixà ben retratat, com a personatge que se n'aprofità del càrrec de mestre racional per a pujar socialment i enriquir-se: "En lo any de nostre senyor de 1456, en lo mes de juny, per los jurats e consellers de la ciutat de València fonch fet racional de la dita ciutat en Guillem Çaera, per a tres anys, lo qual en Guillem Çaera ha hagut tanta gràcia e saber que és estat racional fins en l'any 1477, que són 21 any, lo qual se ha donat molta amor ab lo senyor rei, ab lo senyor cardenal e bisbe de València e ab tots los regidors e grans senyors de València e de tot lo regne. (...) Lo senyor cardenal e bisbe, estant en València llegat, en tots sos afers, festes e convits, vinga en Çaera; e li consignà de ses rendes del bisbat tots anys dos milia sous de renda. (...) Emperò estant en tan triümfes, la roda ha voltat e és caigut e mort prest, que res del mundanal no li ha ajudat. (...) E lo dimecres, a 4 de juny, vespra del Corpus Christ (...) pagà son deute de natura (...) e fonch complit e acabat tota sa prosperitat" (Sanchis Sivera ed. 1932: 417-418). En una anotació anterior del *Dietari* es diu: "Diumenge, a 20 de març, any 1474, en la nit, foren mesos per molta part de la ciutat albarans dient: "Poble, què esperau? Anau e meteu foc a casa d'en Çaera e feu-ne sacrifici a Déu, car aquest és destroïdor de València e de tot lo regne"" (Sanchis Sivera ed. 1932: 387)

les quals leix a aquell per la servitut e visites que ha fet al dit Spital” i, al codicil de 24 d’actubre del mateix any, diu: “vull, orden e man que, si en lo temps de la mia fi, li serà degut res de aquells cent sous, los quals li he promès donar cascun any per sos treball e salari per rahó de la visita del dit Spital, que tot ço e quant li serà degut del dit salari, li sia pagat” (Chabàs 1905: 438-39). No sabem si Jaume Roig ja era el metge de l’Hospital des del temps de l’administració de Guerau Bou, atesa l’estreta relació existent entre tots dos,¹⁸ però podem calcular que les 25 lliures de la primera lleixa de Lluís, de 30 de març de 1466, equivalen a cinc anys de metge visitador, segons els honoraris anuals estipulats en la segona lleixa, de 24 d’octubre. En qualsevol cas, només amb aquestes dades no podem conèixer exactament durant quant de temps va ser Jaume Roig metge visitador de l’Hospital d’En Bou.

A més dels hospitals, també va ser metge de convents. Ho fou del de frares predicadors, ja que així consta en la relació de despeses que el prior del convent presentà, el 21 de juny de 1448, a misser Pere Belluga, de la Cancelleria reial: “Item, a mestre Jacme Roig, metge del convent, per son salari, 110 sous” (Almiñana 1990: 1071-73). I ho fou també del de les monges de la Trinitat, ja que ell mateix s’ho diu, de sa mà, al *Llibre de títols* del convent, en fer-hi l’assentament de les cent lliures donades per dona Caterina de Villena, cosina-germana de l’abadessa, per a l’obra del claustre: “les quals C lliures foren portades e lliurades per mans de mi Jacme Roig, ciutadà e metge ordinari del monestir” (Almiñana 1990: 1131). Tampoc no sabem, en cap dels dos casos, durant quins períodes exercí de metge dels susdits convents.

* * *

¹⁸ A més d’altres relacions documentades entre tots dos, que ja hem posat de manifest, afegim que Guerau Bou va actuar de testimoni al testament dictat per la muller de Jaume Roig, Isabel Pellicer, el 27 de juliol de 1441, “detenguda en greu malaltia de la qual tem morir”, quan el matrimoni només tenia encara un primer fill, Lluís Roig, “pubil e dins pubillar edat constituït” (Almiñana 1990: 1060-62), que degué morir jove perquè ja no figura al testament de Jaume Roig. Així mateix, al testament de Guerau Bou, atorgat l’11 de desembre de 1458, aquest va fer una lleixa destacada a Jaume Roig: “Item, leix al honorable mestre Jacme Roig, per a vestir, 200 sous” (Almiñana 1990: 1093). Per cert, que tant el susdit testament d’Isabel Pellicer, de 1441, com una lletra dels jurats de València, del 31 de maig de 1441, on es mencionen Jaume Roig i la seva muller (Rubio Vela 1998: 306-307), invaliden la datació del casament de Jaume Roig i Isabel Pellicer en 1443 (Carré 2007).

En un treball posterior, en preparació, donarem notícia de més actuacions documentades de Jaume Roig com a metge i analitzarem amb detall altres responsabilitats de caire administratiu i econòmic que assumí, com ara la d'obrer (és a dir, administrador de l'obra) de l'església de sant Nicolau, autor del *Llibre de l'obra de sant Nicolau i de sant Pere Màrtir*, i la de participant en l'obra del monestir de la Trinitat, amb anotacions de sa mà al *Llibre de títols* d'aquest monestir. Tenint en compte aquests llibres, els vint-i-set de l'administració de l'Hospital d'En Clapers i els quatre de la majordomia de l'Hospital dels Innocents, podem ben dir que Jaume Roig era un notable escrivà de llibres de comptes. Així mateix, també farem el seguiment de les notícies documentals que ens el presenten com a testimoni, marmessor i, de vegades, hereu en moltes disposicions testamentàries, normalment fent parella amb algun clergue. Tota aquella intensa activitat d'hospital en hospital, de convent en convent, a ca els notaris, a la casa de la ciutat, al palau reial, a l'església de sant Nicolau, al celler propi... ens mostren una absorbent personalitat mèdicoeconòmica, la de Jaume Roig, a la València del XV.

Referències bibliogràfiques

- ALMIÑANA, J. ed. (1990): Jacme ROIG, *Spill*, 3 vols., València, Del Cenia al Segura.
- BORONAT, P. (1897): "Mossèn Johan Roiç de Corella. Ensaig crítich", *Revista de Catalunya*, I : 4, 113-118, 166-173, 193-204, 249-261.
- CARRÉ, A. (2007): "Jaume Roig i el seu *Espill*. Entre la professió mèdica i la literatura", <http://www.ciencia.cat/biblioteca/temes/roig.htm>.
- CHABÀS, R. ed. (1905): *Spill o Libre de les Dones per mestre Jacme Roig*, Barcelona, L'Avenç.
- CHINER, J. (1993-94): "Del testamento e inventario de bienes de Jaume Roig al manuscrito del *Spill*. Documentos y nuevas hipótesis", *BRABLB*, 44, 173-230.
- FERRER I BIGNÉ, F. (1873): *Estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV*, València, Imp. J. Rius.
- GALLEN, M. (1980): *La asistencia sanitaria en Valencia (1400-1512)*, 2 vols., Tesi doctoral, Universitat de València.

- GALLEN, M. (2000): "Precedentes medievales de la medicina legal: la *dessospitació* en el Reino de Valencia", *Saitabi*, 50, 11-28.
- GUIA, J. (1996): *De Martorell a Corella. Descobrint l'autor del Tirant lo Blanc*, Catarroja-Barcelona, Afers.
- GUIA, J. (2002): "De *Lo Cartoixà* a *l'Espill*. Concordances textuais i dades contextuais", *Afers*, 41, 151-189.
- MARTÍ GRAJALES, F. (1927): *Ensayo de un Diccionario biográfico y bibliográfico de los poetas que florecieron en el Reino de Valencia hasta el año 1700*, Madrid, RABM.
- PONT, A. (2005): "Els Bou, senyors de Callosa i Tàrbena", www.galeon.com.
- RUBIO VELA, A. (1983a): "Un hospital medieval según su fundador: el testamento de Bernat dez Clapers", *Dynamis*, 3, 373-387.
- RUBIO VELA, A. (1983b): "Autobiografia i ficció en *l'Espill* de Jaume Roig. A propòsit de l'episodi en l'hospital", *L'Espill*, 17-18, 127-148.
- RUBIO VELA, A. (1998): *Epistolari de la València medieval (II)*, València-Barcelona, IIFV-PAM.
- SALVÀ, A. (1934): "Mestre Jacme Roig y Baltasar Bou", *BSCC*, XV, 294-301.
- SANCHIS SIVERA, J. ed. (1932): *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim*, València, Acció Bibliogràfica Valenciana.
- SANCHIS SIVERA, J. (1999): M. RODRIGO ed., *Estudis d'història cultural*, València-Barcelona, IIFV-PAM.
- SERRANO CAÑETE, J. (1883): "Recuerdo apologético del maestro Jaime Roig y Pellicer", *Revista de Valencia*, 3, 529-45.
- SIMBOR, M. J. (1996): "L'Hospital d'Innocents, Folls e Orats: tractament historiogràfic", *Revista d'Història Medieval*, 7, 212-220.
- VILLALMANZO, J. (1999): "Jaume Roig: vitivinicultor i proveïdor de la taula real", *Revista de filologia valenciana*, VI/6, 113-128.
- WITTLIN, C. (1995): "Un text inèdit de Joan Roís de Corella: *La Visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia*, del 1487", *A sol post. Estudis de Llengua i Literatura* 3, 257-268.

Resum / Abstract

En aquest article, transcrivim i comentem algunes de les anotacions fetes per Jaume Roig als llibres de comptes de dos hospitals valencians del segle XV, com a administrador que fou d'aquests hospitals. Aquestes anotacions ens aporten dues dades inèdites sobre Roderic de Borja i Joan Roís de Corella, i ens aproximen a un millor coneixement de la significació social del metge Jaume Roig, a la València de la seva època.

Paraules clau: Història, València, Segle XV, Administració hospitalària.

The author transcribes and comments on written observations made by the medical doctor Jaume Roig in the account books of two fifteenth-century hospitals in Valencia, where he was the director. In so doing, he contributes two unpublished pieces of data on Roderic de Borja and Joan Roís de Corella and helps us to understand better Jaume Roig's social significance and the Valencia of his time.

Keywords: History, Valencia, 15h century, Hospital administration.